

Onzen Heertje

Onzen Heertje, erfgoedvereniging vzw

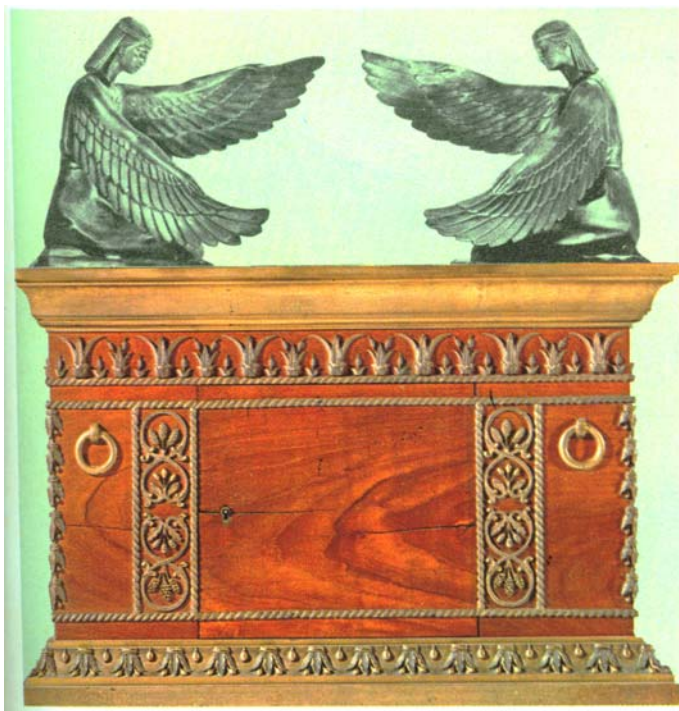
Doornstraat 11A, 8970 Poperinge

Kwartaalschrift 2005/4

De ark

Meerduidig symbool in de devotionele iconografie

De ARK

Arcke des verbonts alom met gout overdeckt⁷.

Ark als Nederlandse term

Het Latijnse *arca*, kast, kist, dat reeds in het Oudgermaans werd overgenomen, betekende *offerkist*¹, *geldkas*. De huidige invulling gaat volgens het WNT² terug op de twee Bijbelse betekenissen.

□ De Kist

Als benaming voor de kist waarin de “tafelen der wet” werden bewaard, de ark van het verbonds. ”Gy zult de Arke der getuygenisse aldaer binnen den voorhangh brengen³, De Arke des verbonts des Heeren⁴, De Arke des verbonts Godts⁵. Daer en was niets in de Arke, dan alleen de twee tafelen *enz.*⁶, De

¹ VERWIJS-VERDAM 1, 457.

² Woordenboek der Nederlandse Taal, 28 delen. Uitgegeven op CD-rom bij AND.

³ Staten Vertaling (SV) Exodus 26:23.

⁴ SV Numeri 14:44.

⁵ SV Rechters 20:27.

⁶ SV 2 Kronieken 5:10.

⁷ SV In het Tweede Verbond Hebr. 9:4.

Hier schuilt de bijbetekenis van het onaantastbare, waarover men niet kan noch mag oordelen. Hierin wordt het delicaatste bewaard. De Franse uitdrukking gaat hierin mee. “*c'est l'arche sainte*” wordt gezegd van een voorwerp dat men met schroom moet behandelen. Daarom wordt vaak naar “De Ark” verwezen op de deur van het tabernakel in de kerk. In de Onze Lieve Vrouwekerk in Poperinge staan naast het tabernakel aan weer zijden de cherubs, de engelen die men ook op de ark vond.

□ De Ark van Noach

Als benaming voor het schip, door Noach op Gods bevel gebouwd, om zichzelf, zijn familie en de dieren te beveiligen voor de grote vloed (sint-vloed, zondvloed).

“Maeckt u eene Arke van Gopherhout. Met kameren sult gy dese Arke maken. ... Drie hondert ellen zy de lengte der Arke, vijftigh ellen hare breette, ende dertigh ellen hare hoogte⁸, enz.,

□ Het Mandje van Mozes

De ark van Mozes – een andere koffer - is zowel in onze verbeelding als in de grondtekst een rieten/papyrus mandje. Uiteindelijk betekende het eveneens zijn ‘overleven’. Het was ook met pek ingestreken. In de papyrus ziet men al vlug het papier van de schriftelijke openbaring door God, de bijbel of Heilige Schrift, waardoor wij tot geloof komen. Met name wat *onze redding*, ons ‘overleven’ betekent.

□ De combinatie

תֵּבָה (teba) - אֲרוֹן (’ārôn) ark

Het Hebreeuwse woord zelf is niet hetzelfde voor alle drie de passage’s. Toch zijn ze te verbinden. Het *gopher*hout van de ark van Noach verwijst ons naar de *koffer*functie. Dezelfde stam zit in het woord Kafarnaüm, stad van de doodskisten.

Telkens gaat het om overleven of bescherming.

De leden van de kerkgemeenschap, de Christelijke gemeente, zijn bewoners van de ark, het schip van de kerk⁹, de volgelingen van de Messias. Notabene een Messias geboren in een voederbak (kistje).

⁸ SV Genesis 6:14.

Ook de duif van de ark is in de literatuur bekend. De vredesduif moet door de arkbewoners worden onthaald.

Figuurlijk zal men spreken over de ark van Noach als men het heeft over een kleine ruimte waarbinnen een groot aantal personen of dieren bijeen is.

De bijbel en de ark

Het woord 'ark' komt in de SV 225x voor, in de NBG 228x en in de Willebrordbijbel 203x voor.

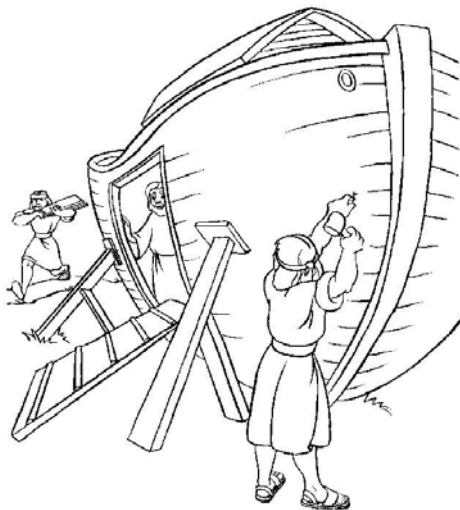

□ Mozes' rieten koffertje

תִּכְוָה

Het mandje van Mozes is in feite een leenwoord van de Egyptenaren. *t-b-t*, kist, koffer. Het was vervaardigd van het riet van de Nijl, papyrus, ameGO).

Het was met pek 'bekofferd' = וּכְפַרְתָּ. Het verhaal van Mozes op zijn vlotje (papyrus, slijk en pek, is ook in de geschiedenis terug te vinden in betrekking met Sargon I¹⁰ van Babylonië. Het plaatsen van een kind op het water van de Nijl was niet direct een gebaar van totale verwaarlozing. Het was kennelijk de bedoeling dat het zou opgemerkt zijn. De Nijl was een zeer drukke rivier. Naar nu vertaald 'de container' waarin de alochtoon overleving zoekt...

□ De overlevings-ark van Noach

אֲרוֹן

Gen. 7:1

SV Even op dienzelfden dag ging Noach, en Sem, en Cham, en Jafeth, Noachs zonen, desgelijks ook Noachs huisvrouw, en de drie vrouwen zijner zonen met hem in de ark;

Ex. Ex 25:10

SV Zo zullen zij een ark van sittimhout maken; twee ellen en een halve zal haar lengte zijn, en anderhalve el haar breedte, en anderhalve el haar hoogte.

'Aron' = kist, schatkist, sarcofaag, tabernakel.

Deze ark spreekt meest tot onze verbeelding. We zijn er in de jeugd ook creatiever mee geconfronteerd om de koppels dieren die er moesten in gehuisvest zijn. Dieren en mensen

⁹ Vaak wordt de kerk vergeleken aan een schip. Meestal denkt men dan op de gebeurtenis op het meer wanneer de Heer slipt. Petrus als kapitein en de vertwijfelde groep die weer hoop krijgt omdat de Heer de storm op het meer bedaart Marcus 4 + Lucas 8.

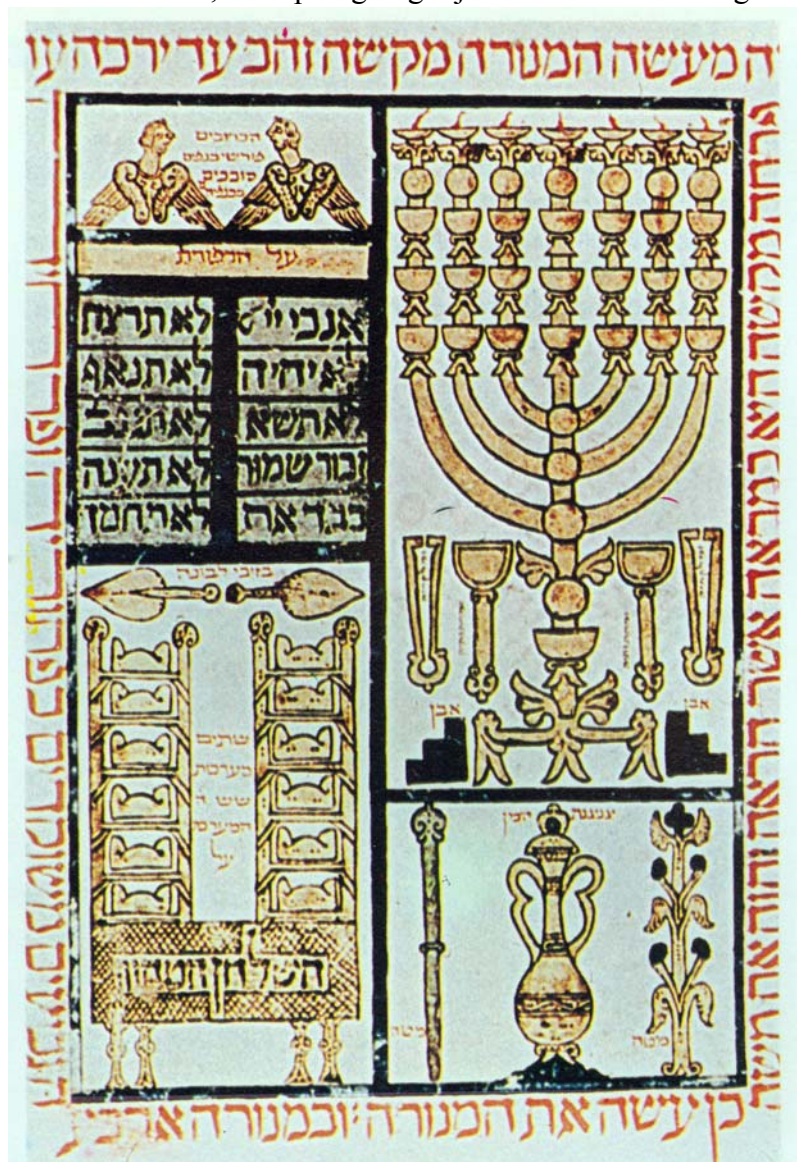
¹⁰ Onder de koningen in Mesopotamië vinden we Sargon I de Grote (reg. 2334-2279 v.C.), koning van Akkad; beëindigde de rijken van Soemer en dat van de Elamieten. Vestigde het eerste Semitische rijk.

betrokken de schuilplaats: het reddingsoord. Sem, Cham en Japhet, alle voorvaderen van de huidige mensheid kregen achteraf van Jahwe te horen dat hij nooit meer zo'n vloed over de wereld zou laten komen. Door de regen weerom zo'n universeel symbool laat hij weten aan de mensheid dat Hij barmhartig is. De Hebreeuwse instap, het hebreeuwse woord voor ark, 'Aron, dat hier gebruikt wordt verwijst naar de latere 'priester'-figuur, de middelaar. Voor dé christen, de Hogepriester, Christus, onze redding.

Het Grieks van de LXX¹¹ schrijft κιβωτος . In de Septuagint komt deze vorm 193x voor. Het woord wordt telkens gebruikt in de zin van een kist, een opbergmogelijkheid ter bescherming. De beenderen van Jozef werden in een kist gedaan om in Palestina¹² te worden begraven. Het geld voor de bouw van de tempel werd in een kist bewaard¹³.

□ De ark met de cherubs

ʿārôn = de ark van het Verbond. "Bezaleel maakte de ark van acacia-hout. Er waren gouden ringen op de hoeken en met draagstokken werd ze op de schouders gedragen¹⁴. De afmetingen waren 2 1/2 el x 1 1/2 el en 1 1/2 el hoog, buiten- en binnenkant van goud. Bovenop was het bekende 'verzoendeksel' met de kerubs. In Babel en elders zijn kerubs figuren van gevleugelde dieren met een mensenhoofd, beschermgoden die de ingang van een heiligdom flankeren. Kerubs worden in het Eerste Verbond vermeld in het paradijsverhaal¹⁵; God troont boven de kerubs¹⁶ of rijdt op een

¹¹ Septuagint = (Lat. zeventig, LXX) Oudste Griekse vertaling van de joodse Bijbel, het Eerste Verbond. Volgens een legende ca. 250 v.C. door 70 (of 72) joodse vertalers in Egypte gemaakt in opdracht van Ptolemeüs Philadelphus voor de joden in Egypte. Waarschijnlijk echter in gedeelten tussen 250 en 100 v.C. vertaald. Na het begin van de chr. jaartelling door christenen veel gebruikt (en daarom bij joden in onbruik); veel geciteerd in het Eerste Verbond.

¹² Genesis 50:26.

¹³ 2 Koningen 12:10-11; 2 Kronieken 24:8, 10-11; Genesis 50:26.

¹⁴ Exodus 25:10-21; Exodus 37:1-9.

¹⁵ Genesis 3:24.

¹⁶ 1 Samuël 4:4; 2 Samuël 6:2; 2 Koningen. 19:15; Psalmen 80:2; 99:1.

kerubs¹⁷. In de door Salomo gebouwde tempel van Jeruzalem stonden in het allerheiligste twee kerubs opgesteld, waarschijnlijk gevleugelde mensengestalten¹⁸. In het Eerste Verbond staan de kerubs in verband met Gods aanwezigheid en heerlijkheid: de “schechina.”

In die ark waren volgens de Hebreeënbrief¹⁹ de stenen tafels²⁰, het manna, en Aaron's bloeiende staf. Het Damascus Document, fragment dat in Qumran werd gevonden schrijft dat de tekst van de Wet verzegeld was. Daarom had David die niet kunnen lezen! In de woestijn werd de ark gedragen door de Levieten²¹. De ark werd liturgisch begeleid. Vooral bij de doortocht in Jericho, de instap in het Heilig Land, was ze prominent aanwezig²². De ark zou mee in Gilgal, Sichem, Bethel, en later Silo. Ze werd meedragen in de oorlog. Ze werd ook eens gekaapt²³, maar daar hadden de Filistijnen helemaal geen voordeel bij. David bracht de ark terug naar Jeruzalem²⁴. De plechtigheid was uitzinnig. Lucas gebruikt de dansende David als beeld wanneer hij schrijft dat het kind, Johannes de Doper in de moederschoot, opspringt wanneer Elisabeth bij de zwangere Maria komt. Maria is dan beeld van de Ark waar JHWH troont.

Uzza valt dood wanneer hij de ark helpt verplaatsen²⁵. Met Salomo komt de ark in de ons bekende locatie: het Heilige der Heiligen²⁶. Waar de ark uiteindelijk beland is weet de

¹⁷ Psalmen 18:11.

¹⁸ 1 Koningen 6:23-28; Ezechiël 1:5.

¹⁹ Hebreeën. 9:4.

²⁰ Deuteronomium 10:1-5; Exodus 40:20.

²¹ Deuteronomium 10:8.

²² Jozua 6-7.

²³ 1 Samuël 4:3-11.

²⁴ 1 Samuël 7:1-2; 2 Samuël 6:1ff; Psalmen 132:18.

²⁵ 2 Samuël 6:6-11.

²⁶ 1 Koningen. 8.

historicus niet. Jeremia 3:16-17 laat ons vermoeden dat ze nog bestond onder Nebuchadnezar. Josephus in zijn “*Antiquitates Judaicae*” weet van geen ark in de tempel van Herodes.

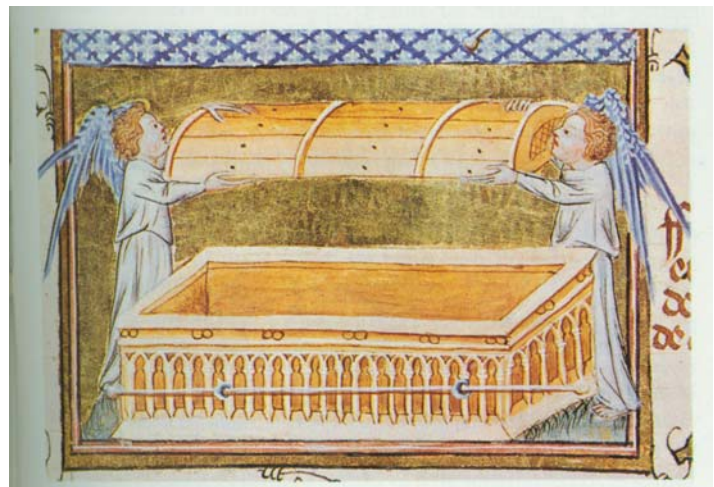
□ Ark van het Verbond

“Ark des Verbonds”: Deze oudere term, die we vooral nog kennen uit de Bijbelse geschiedenis. De prent op de vorige blz. toont ons de illustratie die we toentertijd in dat prachtig handboekje over de bijbel vonden.

|arôn habb^erît²⁷, de ark van de ‘berit’/Verbond, ’ārôn hā-’ēdūt, de ark van het getuigenis²⁸. In dat opzicht verwijst de ark naar JHWH’s omgaan met de mens. In zijn tegenwoordigheid, zijn werkzaam aan de kant van de mens staan, is de ark een teken van Gods-bij-ons-zijn.

In Ex 25:10 ff, krijgt Mozes de opdracht een ark te bouwen van acacia-hout. De *kapporeth*, in het Grieks van het Tweede Verbond, to il asterion²⁹, het verzoendeksel troont erbovenop. Vanop deze plaats zal JHWH spreken.

Het TABERNAKEL, de tent van de samenkomst en daarin de ark waren heilig voor Israël "de schoonheid van Israël³⁰".

De algemene kennis van de lezer zal die ark toch situeren in het Heilige der Heilige, de centrale plaats van de tent, die meeinging en van de tempel in Jeruzalem.

□ Symbool van JHWH’s aanwezigheid

Vanuit de Eloïst traditie is de ark = een gunst, JHWH’s Verbond, met zijn voordeel en zijn consequenties, werkzame tegenwoordigheid³¹. De Priestercodex zet het accent op de plaats, de ruimte waar Mozes met JHWH kan spreken. Rechters 2:1vv. zegt dat de engel van JHWH in Bethel de Israëlieten oproept tot bekering. De wet en de tafels, een deel van de inhoud van de ‘ark des Verbonds’, roepen op tot bewustwording van het Verbond van Jahwe met de mensen.

²⁷ Numeri 10:33 etc.; 184x.

²⁸ Exodus 25:22, 13x.”²² Daar zal Ik naar u toe komen, boven het verzoendeksel; vanaf de plaats tussen de beide kerubs die op de ark met de verbondsakte staan zal Ik u alle opdrachten voor de Israëlieten meedelen.”

²⁹ Hebreeën. 9:5.

³⁰ Klaagliederen 1:2.

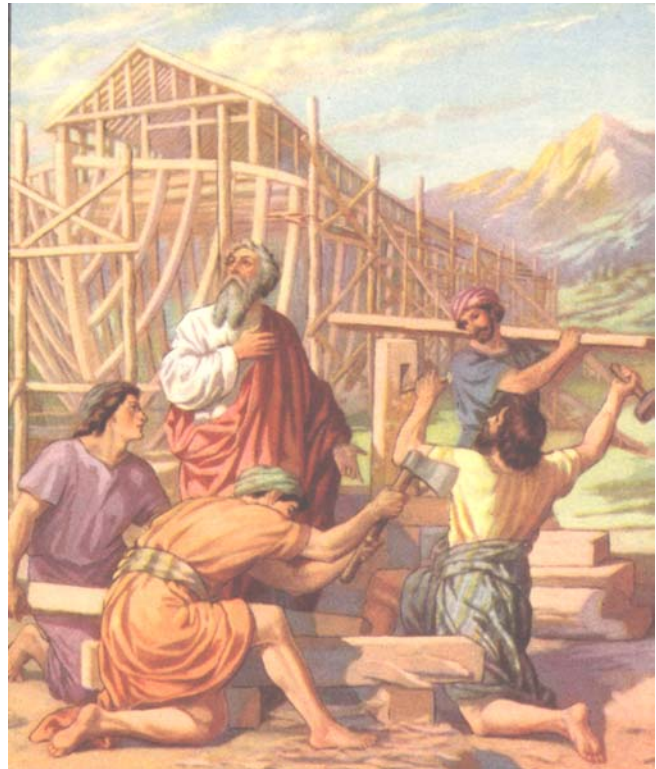
³¹ Exodus 30:6.

Dat heilsplan werd reeds duidelijk met de regenboog na het verblijf in de ark bij Noach³², met de redding van Mozes³³. Met andere woorden: de wet, het manna, en de staf van Aaron, elementen die in die ark vernoemd worden, zijn delen van Gods activiteit. Hij brengt meer dan brood, Zijn Wet is leven, en de Hogepriester brengt mensen tot zegen van God en elkaar.

Als ze tegenspoed hebben, de vijand niet aan kunnen, dan weten ze weer wat de ark betekent. Jahwe (JHWH) staat aan hun kant. Later wordt dat Emmanuel: God met ons.

De wet vraagt om bekering, Jahwe wil dat de mens terugkeert³⁴. Jeremia vergeestelijkt de zaak en zegt dat als ze dan trouw zijn dat JHWH's ark er niet zal aan helpen. Eens komt er een andere dag dan wordt Israël "de troon van JHWH", zoals de ark dat vroeger ook was.

JHWH's aanwezigheid is duidelijk niet substantieel. JHWH is niet te beschrijven, niet te zien. Dat is de "schechina" die tussen de vleugels van de kerubim troont.

Meerduidig symbool in de devotionele iconografie.....	1
De ARK.....	1
Ark als Nederlandse term.....	1
☐ De Kist.....	1
☐ De Ark van Noach.....	2
☐ Het Mandje van Mozes.....	2
☐ De combinatie.....	2
De bijbel en de ark.....	3
☐ Mozes' rieten koffertje.....	3
☐ De overlevings-ark van Noach.....	3
☐ De ark met de cherubs.....	4
☐ Ark van het Verbond.....	6
☐ Symbool van JHWH's aanwezigheid.....	6

Wat er aankomt?

In 2006 plannen we een grootse riskante expositie ter gelegenheid van de erfgoeddag. We roepen de gelovigen van de dekenij op om hun gekleurde beelden ter gelegenheid van de erfgoeddag te exposeren in de Onze Lieve Vrouwekerk te Poperinge.

³² Noach = betekenis van de Hebreeuwse naam = rust.

³³ Betekenis van de Egyptische naam Mozes: 'eruit getrokken'.

³⁴ 1 Samuël 4:3.

23 april 2006 Erfgoeddag met het thema "Kleur in beeld."

Erfgoeddag 2006

Beeld in kleur

Caritate

Heb je zelf heiligenbeelden in kleur?
Neem contact op met **Onzen Heertje**

Erfgoedvereniging vzw, trommelstraat 110, Poperinge